

Didactic and pedagogical aspects of the fight against the factors that form the propensity to crime in the teenage generation

Jakhongir SAGDULLAEV¹

Samarkand State Institute of Foreign Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2023

Received in revised form

15 February 2023

Accepted 15 March 2023

Available online

25 April 2023

Keywords:

juvenile,

criminological security,

criminological stability,

neighborhood,

juvenile justice commission.

ABSTRACT

This article focuses on the concept of juvenile delinquency and the legal aspects related to it. The psychological changes of adolescence and the impact of this aspect on the tendency to crime are analyzed by the author. In this process, that is, some aspects of foreign experiences in the prevention of juvenile delinquency were analyzed, and theoretical aspects of their implementation in the conditions of Uzbekistan and mainly based on the national mentality were recommended.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2-pp208-212>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'smir avlodda jinoyatchilikka moyillikni shakllantiruvchi omillarga qarshi kurashishning didaktik va pedagogik jihatlari

Kalit so'zlar:

voyaga yetmagan shaxs,

kriminalogik xavfsizlik,

kriminalogik barqarorlik,

mahalla,

voyaga yetmaganlar bilan

ishlash komissiyasi,

yuvenal adliya.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada voyaga yetmagan shaxslar jinoyatchiligi tushunchasi va u bilan bog'liq bo'lgan huquqiy jihatlarga asosiy e'tibor qaratilgan. O'smir yoshdagi psixologik o'zgarishlar va ayni jihatning jinoyatga moyillikni keltirib chiqishiga ta'siri muallif tomonidan tahlil etilgan. Mazkur jarayonda, yani voyaga yetmagan shaxslar jinoyatchiligining oldini olishda xorijiy tajribalarning ayrim jihatlari tahlil qilinib, ularning muayyan jihatlari O'zbekiston sharoitida va asosiysi milliy mentalitetdan kelib chiqqan holda amaliyotga tatbiq etishning nazariy jihatlari tavsiya etilgan.

¹ Head of the Information Service of the Ministry of Internal Affairs of the Samarkand region, independent researcher, Samarkand State Institute of Foreign Languages

Дидактико-педагогические аспекты борьбы с факторами, формирующими склонность к преступности у подросткового поколения

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

несовершеннолетний, криминологическая безопасность, криминологическая устойчивость, микрорайон, комиссия по делам несовершеннолетних.

В данной статье основное внимание уделяется понятию преступности несовершеннолетних и правовым аспектам, связанным с ним. Автор анализирует психологические изменения подросткового возраста и влияние этого аспекта на склонность к преступности. Были проанализированы некоторые аспекты зарубежного опыта профилактики правонарушений несовершеннолетних, и рекомендованы теоретические аспекты их реализации в условиях Узбекистана и преимущественно исходя из национального менталитета.

KIRISH

Inson tugʻilib voyaga yetib borar ekan, ichki va tashqi muhit taʼsirida unda oʻziga xos shaxsiy olam, psixologlar tili bilan aytganda uning oʻz “men”i shakllanib boradi. Bu jarayonda yoshlarning oʻsmiroʻsmirlik davridagi doʻstlari, tengqurlari, uni oʻrab turgan muhit, oilaviy muhit katta taʼsir koʻrsatadi. Shu bilan birgalikda, oʻsmirlik davrida bolaning dunyoqarashi va qiziqishlarini qaysi tomonga qarab borishi ham uning ruhiy olamiga taʼsir koʻrsatadi. Bu jarayonda ayniqsa uning olamidagi insonlar bilan munosabatidagi suhbat mavzulari, tomosha qilayotgan filmlari, oʻzaro suhbatlarda eshitayotgan jumalari hal qiluvchi rol oʻynaydi. Misol uchun tomosha qilgan filmlaridagi obrazlarning xatti-harakatlaridagi jinoiy omillar muvaffaqiyatga erishganini koʻrish ularda ham mana shunday xatti-harakatlar uni muvaffaqiyatga yetaklashi mumkinligi toʻgʻrisidagi tushunchani keltirib chiqaradi. Film qahramonlarining umri yoki hayoti fojia bilan tugasa-da ularning kriminal olamdagi shuhrati bu holatni guyoki koʻmib yuboradi. Shu boisdan, oʻoʻsmirlar nazorati, ularning muloqot davrasi, kimlar bilan aloqa qilayotganligi, qiziqishi va dunyoqarashi ota-onalar, mahalla-koʻy, taʼlim muassasalari tomonidan qattiq nazoratda tutib turilishi, nazorat muassasalarining oʻzaro hamkorlikda ishlashi tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI.

Shu oʻrinda oʻsmirlar jinoyatchiligiga daxldor yuvenal adliya tushunchasiga eʼtiborni qaratish maqsadga muvofiqdir. Yuvenal adliya tushunchasi oʻzida bolalar huquqbuzarligi, bolalarning sodir etgan jinoyati uchun jinoiy javobgarlikka tortish mumkin boʻlgan jinoiy javobgarlik turlari va sud, huquqbuzar bolalarga muljallangan muassasalar tomonidan bolalarga qilinadigan muomala usullari va huquqbuzarlikning oldini olish usullari kabi tushunchalarni aks ettiradi. Mazkur jarayonlarni Oʻzbekiston sharoitida qoʻllash esa milliy mentalitetdan kelib chiqqan holda amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. Bu jarayonda esa oʻsmirlarning kriminalologik xavfsizligiga alohida eʼtibor talab etiladi.

Oʻsmirlarning kriminologik xavfsizligi tushunchasi va mazmunini jinoiy tahdid obʼyekti sifatida tahlil etsak, holat voyaga yetmaganlarning xavfsizlik tizimining xavfsizligini taʼminlashiga guvoh boʻlishimiz mumkin. Aytish mumkinki, koʻrib

chiqilayotgan munosabatlar sohasida kriminal xavfsizlikni ta'minlash sub'yekti ishontirish usullari va vositalari, xususan, ta'lim, tarbiya, ma'rifat orqali ob'yekt tomonidan qo'yilgan tarbiyaviy va profilaktik xarakterdagi vazifalarni hal qiladi. Bu yerda jarayon voyaga etmagan shaxsning hali o'zlashtirmagan ta'limi masalalarini hal qilish ko'zda tutilgan, ular nafaqat ma'lum bilimlarni (ularning tabiati, xarakteriga yuqorida to'xtalib o'tdik), balki ushbu bilimlarni qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ular orasida o'z-o'zini himoya qilish usullari va ularni qo'llashning huquqiy asoslari, masalan, mulk, jinoiy faoliyatga jalb qilish harakatlarining oldini olish yoki ularni qaytarish kabi jihatlar ham ko'zda tutilmoqda. Bu holat fan tilida kriminologik barqarorlik deb ataladi.

Voyaga etmagan shaxsning kriminologik barqarorligi deganda jinoiy tahdid xavfini tushunish, oldindan bilish, undan qochish, jinoiy tahdid manbalaridan uzoqlashish, jinoiy tajovuz sodir bo'lgan taqdirda o'zini himoya qilish qobiliyati tushunilishi mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Shaxsning ichki axloqiy va huquqiy barqarorligini kriminologik xavfsizlik ob'yekti sifatida shakllantirishda biz asosiy rolni huquqiy ijtimoiylashtirishga qaratamiz. "Ijtimoiylashtirish" atamasi uchta ma'noni bildiradi:

- a) ijtimoiy me'yorlarni bilish;
- b) bu normalarni ongga singdirish, bu normalar bilan kelishish, zarur deb tan olish;
- v) ushbu me'yorlarga rioya qilishni, axloq me'yorlariga muvofiq harakat qilishni, qonunga muvofiq harakat qilishni belgilash.

Ushbu tadqiqotning maqsadlaridan kelib chiqib, huquqiy ijtimoiylashuvning kriminologik jihatiga e'tibor qaratish o'rinli ko'rinadi. Bunda biz voyaga etmagan shaxs tomonidan shartli ravishda mumkin bo'lgan yoki real jinoiy tahdid sohasida uning hayoti xavfsizligini ta'minlaydigan kriminalistik bilim va tajribani o'zlashtirishni nazarda tutamiz. Olimlar huquqiy sotsializatsiya dastlab 34 va undan katta yoshdagi, asosan 25 yoshgacha bo'lgan bolalarga umumiy tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish sharoitida eng samarali amalga oshirilishini isbotlagan. Shu munosabat bilan ko'rib chiqilayotgan jarayon – ya'ni tadqiqot ob'yektiga nisbatan voyaga yetmaganlar huquqlarini ta'minlash, shu jumladan, ularni huquqbuzarlikdan himoya qilish sohasidagi barcha boshqaruv sub'yektlarining sa'y-harakatlarini tashkil etish va muvofiqlashtirish asosiy vazifasi hisoblanadi.

Ayni damda voyaga etmagan shaxsning ma'naviy va huquqiy barqarorligi kabi jihatlarini ham yoddan chiqarmaslik lozim. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimida bunday imkoniyatlarni izlash ayni muddaodir. Tadqiqotga doir jihatlarining "oila" va "maktab" hamkorligida amalga oshirilishi yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ko'plab voyaga yetmaganlar huquqbuzarligini oldini olishi shubhasizdir. Bu holatda asosiy e'tiborni qarovchisiz, nazoratsiz qolgan o'smirlarga qaratish lozim. Voyaga etmaganlarning huquqiy ijtimoiylashuvini umumiy tashkil etishda oila va maktabdan tashqari shu sohaga oid ko'plab tashkilotlarning faoliyatini muvofiqlashtirish o'zaro hamkorlik dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etib, jarayon voyaga yetmaganlar huquqbuzarliklarining oldini olishda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu borada xorijiy mamlakatlarning ilmiy xulosalarini milliy qonunchiligimiz va urf-odatlarimizga moslashtirgan holda amaliyotga tatbiq etish ham foydadan xoli bo'lmaydi. Masalan, tadqiqotchi V.V. Sharapova tadqiqotlarida mazkur holatga alohida to'xtalib o'tilgan. Jumladan, tadqiqotchi voyaga yetmaganlarga nisbatan jinoiy siyosat konsepsiyasini ishlab chiqishda kamida quyidagilarni hisobga olishni taklif qiladi:

- voyaga yetmaganlar jinoyatini aniqlashning tizimli xususiyatlari.

Ushbu yondashuv bilan profilaktika harakati ob'yehti bir butun sifatda taqdim etiladi, unda har qanday alohida ko'rinadigan komponent qolganlari bilan chambarchas bog'liqdir; bunday o'zaro bog'liqlik boshqaruv ta'siri sub'yektiga ularning harakatlarini chuqur o'rganish zarurligini taqozo etadi;

– voyaga yetmaganlarga oid jinoiy siyosatning strategik va taktik maqsadlarini shakllantirish va amalga oshirishning asosiy yondashuvlari hamda ularni ta'minlash usullari va vositalarini qo'llash;

– voyaga yetmaganlarga nisbatan jinoiy siyosat, garchi mohiyatiga ko'ra, kriminal-xavfsizlikni ta'minlash sohasidagi siyosatning faqat bir qismidir. Voyaga yetmaganlarga oid jinoiy xavfsizlik siyosatida ikkita jihat yoki aoliyat yo'nalishini nazarda tutish mumkin bo'lib, uni quyidagicha izohlash mumkin:

a) ijobiy, ya'ni axloqiy va huquqiy xulq-atvorni belgilovchi ijobiy omillarni shakllantirish, rag'batlantirishga qaratilgan faoliyat;

b) axloqsiz noqonuniy xatti-harakatlarni keltirib chiqaradigan yoki rag'batlantiradigan omillarni minimallashtirishga qaratilgan faoliyat.

Voyaga yetmagan o'smir yoshlarni kriminologik muhitda himoya etishda, birinchi navbatda, voyaga yetmaganlarning shaxsiga axborot va ruhiy ta'sirni tabaqalashtirilgan tavsiflash zarurati tug'iladi. Bunday xususiyat, birinchi navbatda, ijobiy shaxsiy fazilatlarni rag'batlantirishga qaratilgan ishontirish usuliga (boshqaruv ta'sirining tarbiyaviy va profilaktika mohiyatiga xosdir) asoslanadi; ikkinchidan, voyaga yetmagan shaxsning kriminogen oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lgan qilmishni sodir etish niyatlarining oldini olishga qaratilgan majburlash usulini – ya'ni, ko'proq darajada jazolash, jazolash bilan tahdid qilish kabi usullarni nazarda tutadi. Bu tarbiya vositalarini, yoki huquqbuzarlikni amalga oshirish holatlarining oldini olishni ixtisoslashgan idoralar tomonidan amalga oshirilishi ko'zlangan maqsadlarni amalga oshirishda ta'sir chegarasining kattaligi bilan ajralib turadi. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning profilaktik ta'sirining ixtisoslashgan sub'yektlari qatoriga, birinchi navbatda, huquqni muhofaza qilish organlari va ularning ixtisoslashtirilgan xizmatlari kiradi. Shuningdek, o'smirlar o'rtasida jinoyatchilikni keltirib chiqaruvchi omillar va ularning zararli jihatlari yuzasidan profilaktik tadbirlarni maxsus idoralar tomonidan amalga oshirilishi ham ko'zlangan maqsadga erishishda ijobiy rol o'ynaydi.

XULOSA

Mamlakatimizda azaldan bolalar tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratilib kelinganligi tarixdan ma'lum. Bolalar tarbiyasi, ularni turli xil zararli odatlar va mafkuralardan asrash kun tartibidagi asosiy masala bo'lgan. Bu fikrlarni ko'plab manbalar va adabiyotlar tasdiqlaydi. Bugungi kunda ham mamlakatimizda ajdodlarimiz o'gitlaridan kelib chiqqan holda, o'smirlar tarbiyasiga jiddiy ahamiyat qaratilib kelinmoqda. Biroq ko'plab mafkuraviy xurujlar, ijtimoiy tarmoqlarning va "ommaviy madaniyat"ning milliyligimizga salbiy ta'siri voyaga yetmagan yoshlar tarbiyasida ham sezilib qolmoqda. Shu boisdan ham, keng jamoatchilik, ta'lim muassasalari, tadqiqotga daxldor maxsus ijtimoiy va huquqbuzarlikni oldini olish tashkilotlari jarayonga katta e'tibor qaratsa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Bolalar tarbiyasida asosiy rol o'ynovchi oilaviy muhit, mahalla idoralari, ta'lim muassasalari mazkur jarayonda hal qiluvchi rolni o'ynashi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bolalarni himoya qilish.Parlament a'zolari uchun qo'llanma.-T.UNICEF, Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi.2006-B.163.
2. Kudryavtsev V.N., Eminov V.E. Rossiyada jinoyat sabablari: kriminologik tahlil. – M., 2006. – S. 43.
3. Solovieva T.P. Shaxsning huquqiy ijtimoiylashuvi //http://mstu.edu.ru/publi sh/conf/1 Intk/sectionl/sec
4. Ivanova A.A. Huquqbuzarliklarning oldini olish tizimida pedagogik profilaktika . – Nijniy Novgorod, 2006. – S. 141.
5. Huquqiy sotsializatsiyaning psixologik jihatlari // http://kazref.narod.ni/lib/legal psychology/2 5.ht ...
6. Sharapova V.V. Voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarlik va uning oldini olish : nazariy model va mintaqaviy amaliyot (Komi Respublikasi materiallari asosida): Dissertatsiya tezisi. ...dis. samimiy. qonuniy Fanlar. – Nijniy Novgorod, 2003. – S. 28-34.
7. Alekseev A.I. Kriminologiya: ma'ruzalar kursi. – M .: "Qalqon-KT" nashriyoti, 1998.-S. 122-132.
8. ДАВРОНОВА, М. И. (2018). SOME REFLECTIONS ON CONTENT AND GENRE. Иностранные языки в Узбекистане, (1), 249-255.
9. Давронова, М. И., & Холова, М. А. (2014). РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕТАЛИ В ПОЭЗИИ. СОВРЕМЕННАЯ ФИЛОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА, 59.
10. Erkinov, S. E. (2022). Study on Linguophilosophy of the Past and Present. Journal of Positive School Psychology, 9507-9519.